

પુણ્ય-દાન કરવા છતાં પણ જો દુઃખ ન ટળે તો તે બધું શા માટે કરવું ?

એક મિત્રના અવસાન નિમિત્તે સત્સંગ અર્થે તેમના ઘેર જવાનું થયું. સત્સંગ દરમ્યાન અમેરિકાથી આવેલા તેમના ભાઈએ એક સુંદર પ્રશ્ન કર્યો કે -

ઘરના સૌ સભ્યો આપસમાં એવી શંકા-કુશંકાઓ કર્યા કરે છે કે “આપણે ખૂબ દાન-ધર્મ-પુણ્ય-યજ્ઞ-કથા વગેરે કરતા રહ્યા છતાંય આપણા ઉપર આવું મોટું દુઃખ આવી પડ્યું ! તો, પુણ્ય-દાન વગેરે શા માટે કરવાં ?” તો આ બાબતમાં આપ કાંઈ ખુલાસો કરો તો સારું.

ઉપરોક્ત પ્રશ્ન સાંભળીને અમને ખૂબ આનંદ થયો. અમે તો વગર પૂછ્યે પણ આવું કાંઈક ચર્ચવા ઈચ્છતા જ હતા. પણ ત્યાં તો સામેથી પ્રશ્ન થયો. પ્રશ્ન પૂછ્યા પછી તેનો ઉત્તર સાંભળવા મનુષ્યો વધુ ધ્યાન આપે છે - તેને વધુ ધ્યાન આપવું પડતું હોય છે, કદાચ ધ્યાન ન આપે તોય ઉત્તર પૂરો થાય ત્યાં સુધી પ્રશ્નકર્તાને શરમે-ભરમે પણ બેસી રહેવું પડે છે. પરંતુ અહીં તો પ્રશ્ન ખૂબ જિજ્ઞાસાપૂર્વક થયો હતો તેથી અમારે તો જોઈતું હતું ને વેદ્યે વતાવ્યા જેવું થયું હતું. તેથી અમે ઉત્તર આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

દુનિયાના મોટામાં મોટા ગણાતા ડૉક્ટરો અને વૈજ્ઞાનિકો કે જેઓ ધાર્મિક-આધ્યાત્મિક વિધિવિધાનોમાં બિલકુલ નથી માનતા હોતા અને ભૌતિક વિજ્ઞાનયુક્ત બધા જ ઉપચારો કરતા હોય છે તેઓ શું મૃત્યુ, જરા અને રોગને દૂર રાખી શકે છે ? આપણે ભાઈ માટે દવાઓ કરવામાં ક્યાં પાછું વાળીને જોયું હતું ? એક પણ પથી અજમાવ્યા વિના નહોતી છોડી ! તોય તેઓ ન બચી શક્યા ! તો શું હવે આપણે એમ કહીશું કે આટઆટલા આધુનિક, ભૌતિક અને ડૉક્ટરી ઉપચારો કરવા છતાં ભાઈ ન બચી શક્યા તો હવે આપણે એ બધા ઉપચારો શા માટે કરવા ? આપણે દવા વગેરે બધા જ ઉપચારો કરતા જ રહીએ છીએ ને ? તો પછી ધાર્મિક વિધિઓ માટે જ આવી શંકાઓ કરવી તે અજ્ઞાનતા કહેવાય.

મનુષ્યને જે વખતે જે સાચું લાગે છે તે વખતે તે, તે કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. અને વળી એક જ પ્રકારની માન્યતા આખી જિંદગી સુધી રહેતી પણ નથી. દેશ, કાળ અને અનુભવ પ્રમાણે આપણી માન્યતાઓ અને ધારણાઓમાં પણ ફેરબદલી થતી જ રહે છે.

હાલની ધાર્મિક-આધ્યાત્મિક માન્યતાઓ અને વિધિઓને મૂકી દેવા હું પોતે જ તૈયાર થઈને બેઠો છું, પણ એથી વધુ સારું અને વધુ ખાતરીવાળું કાંઈ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ને ? દુનિયાભરના મોટામાં મોટા વૈજ્ઞાનિકો તથા સુખશાંતિની ભૌતિક સામગ્રીના શોધકો પણ, સામાન્ય મનુષ્યની જેમ જ જરા, વ્યાધિ અને મૃત્યુથી ઘેરાયેલા જ હોય છે ને ! વધુ સારું મળે નહીં ત્યાં સુધી, આપણી પાસેનું થોડું સારું હોય તેને કાંઈ ફેંકી દેવાય ? કહે છે ને કે બીજનો બંગલો જોઈને આપણું ઝૂંપડું બાળી ન દેવાય. પણ અહીં તો કોઈ પાસે બંગલો છે જ ક્યાં ? સૌ પાસે ઝૂંપડું જ છે. પણ બીજના ઝૂંપડાને

આપણે બંગલો માની બેઠા હોઈએ તો એ મૂર્ખામીમાંથી જોટલા વહેલા છુટાય તેટલું વહેલું સમાધાન-સુખ.

મૃત્યુ-દુઃખના ઘાવને ઓછો કરે એવું ઈજેકશન કે દવા તો હજુ શોધાયાં નથી અને જે ભયંકર આઘાતને કાંઈક ડુઝાવે એવી આધ્યાત્મિક વિચારસરણીની મલમપટ્ટી આપણી પાસે છે તેને પણ જો ફેંકી દઈએ તો આપણું શું થાય ? હાર્ટએટેક જ આવે ને ?

ધાર્મિક, વહેવારિક વગેરે મૃત્યુ પછી કરાતા બધા રિતરિવાજો એટલા માટે જ ગોઠવાયા છે કે તેથી ખૂબ પ્રવૃત્તિમય રહેવાથી દુઃખના વિચારોને કાંઈક વિસારી શકાય. જ્યારે આપણા ઉપર દુઃખના બારે મેઘ તૂટી પડે છે ત્યારે પોક મૂકીને રડવાનું મન થઈ આવે છે અને તેમ કરવાથી દુઃખ કાંઈક હળવું પણ થાય છે. પરંતુ એ રડવાની ક્રિયા એવી છે કે તેથી હૃદયને ખૂબ નુકસાન પહોંચે છે અને ક્યારેક તો રડતાં રડતાં જ માણસ ખલાસ થઈ જાય છે. તેથી, રડવાથી મળતી હળવાશનો લાભ મળે અને તેનાથી થતું નુકસાન ન થાય તે માટેનો ઉપાય છે વાચિક જ્વ. જોરજોરથી બોલીને મંત્રજ્વ કરવાથી દુઃખનો આઘાત ઓસરવા લાગે છે. મૃત્યુના મહાઆઘાતથી હૃદય જ્યારે પૂર્ણ ભરાઈ ગયું હોય ત્યારે જોરજોરથી કરેલા વાચિક જ્વથી હૃદય હળવાશ અનુભવે છે. તેથી મૃત્યુ પ્રસંગે સૌએ સાથે મળીને ખૂબ પ્રેમથી વાચિક મંત્રજ્વ કરવા જોઈએ.

ઋષિમુનિઓએ ખૂબ ચિંતન-મનન અને નિદિધ્યાસન કરીને બક્ષેલા દિવ્ય-આધ્યાત્મિક ઉપાયો અનેક રીતે લાભદાયક જ હોય. કલિયુગી અને કલમયુગી આજના માણસ કરતાં તપ, ત્યાગ અને સંયમવાળાનું પ્રદાન સત્વ-તત્ત્વમય જ હોય. માટે જ્યાં સુધી રોગ, જરા અને મૃત્યુને દૂર રાખનારી જડીબુટ્ટી આપણા હાથમાં ન આવે ત્યાં સુધી તો હાલમાં જો અનેક રીતે દુઃખ વીસરવાના ઉપાયો આપણે કરીએ છીએ તે બરાબર જ છે.

ભાઈ હતા ત્યાં સુધી તો તેઓ તેમના આશ્રયે રહેલા સૌની જવાબદારી સંભાળતા હતા. હવે તેમની - તેમના શરીરની ગેરહાજરીમાં તેમના સદ્ગુણોને યાદ કરી-કરીને, આપણે આશ્રયે રહેલા સૌની જવાબદારી આપણે સંભાળીને ભાઈને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પાએ. જો તેમને સંભાળી સંભાળીને રોકકળ જ કર્યા કરીશું તો આપણને પણ હાર્ટએટેક જ આવશે અને તેથી આપણે અત્યારે ભાઈ વિના જેવા નોધારા બની ગયા છીએ તેવા નોધારા, આપણે આશરે રહેલા સૌ થઈ જશે.

આવા દુઃખદ પ્રસંગે તમોને આવી શંકાઓ થવી અસ્વાભાવિક ન કહેવાય. આવા મરણતોલ દુઃખના ફટકાથી ભલભલા આસ્તિકો પણ નાસ્તિકતા તરફ દોટ મૂકવા પ્રેરાય છે. પણ, આ પણ જીવનસાધનાની એક ભૂમિકા અને જીવનમાં પ્રાપ્ત કરેલી સાચી સમજાણની કસોટી છે. સાચો જિજ્ઞાસુ આખરે બધી કસોટીમાંથી સાચા સુવર્ણરૂપે ઝળકી ઊઠે છે.

એક માતા પોતાના પુત્રના શબને લઈને ભગવાન બુદ્ધ પાસે આવીને કહેવા લાગી કે આ મારા પુત્રને આપ જિવાડી દો. ત્યારે ભગવાન બુદ્ધે તેને કહ્યું કે તું થોડા સરસવ લઈ આવ. પણ સરસવ તેવા ઘરેથી લાવજે કે જ્યાં આજ સુધી કોઈ મર્યું ન હોય. મા બિચારી આખા ગામમાં ફરી આવી પરંતુ બધાંના ત્યાં કોઈને કોઈ મર્યું જ હતું. તેથી તે પાછી આવી. આવી યુક્તિથી બુદ્ધે તેને એ સનાતન સત્ય સમજાવી દીધું કે મૃત્યુ અવશ્ય છે. વળી-

મૃત્યુ પછીની અવસ્થામાં સુખ નહીં હોય તેની પણ શું ખાતરી ? પણ આપણને તો આપણો સ્વાર્થ રડાવે છે. મરનારમાં આપણો જેટલો સ્વાર્થ વધુ એટલું દુઃખ વધુ. પણ આપણે પણ ક્યાં સદાકાળ રહેવાનું છે ? અને જે મરવાનું છે તે તો શરીર; શરીરના પંચમહાભૂતનું, પંચમહાભૂતમાં વિસર્જન. આત્મા તો અમર મનાય છે. પણ-

આવી બધી તત્ત્વજ્ઞાનની વાતો આપણા ગળે ન ઊતરે તો કાંઈ નહીં. આપણે દુઃખમાંથી અતિ શીઘ્ર મુક્ત થવા તો ઈચ્છીએ છીએ ને ? તો આપણને જ્યારે જે ઉપાય સાચો લાગતો હોય તે કરીને અથવા આપણને જેમનામાં શ્રદ્ધા હોય તેવા શ્રદ્ધેયના માર્ગદર્શન મુજબ વર્તીને જલદી દુઃખમુક્ત થઈ જવાનો પ્રયત્ન કરવો.

જેણે પણ શરીર ધારણ કર્યું છે તેનું મૃત્યુ અવશ્ય છે. પછી ભલે તે ભગવાનનો અવતાર ગણાતા હોય.